

Написане мишається

УДК 821.161.2-6.09

ЛИСТУВАННЯ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА З ЮРІЄМ ШЕРЕХОМ У 1945–1949 РОКАХ*

Публікація вміщує листування між Ю. Лавріненом та Ю. Шерехом під час їхнього перебування в Західній Європі (Німеччина, Австрія, 1945–1949). Представлено кореспонденцію останніх місяців 1947 та першу частину листів 1948 р., які зберігаються в Музеї-Архіві УВАН у Нью-Йорку, а також чотири листи Ю.Шереха з приватного архіву родини Ю. Лавріненка. Кореспонденція висвітлює факти організації побуту українських культурних діячів, розкриває розуміння ними питання про суть і покликання літературної критики, додає інформацію до історії видання часописів “Арка”, “Сучасник”, “Українські вісті”.

Ключові слова: Мистецький Український Рух (МУР), “Арка”, критика.

Correspondence between Yuriy Lavrinenko and Yuriy Sherekh, 1945-1949 (edited and commented by Tetiana Shestopalova and Oleksandr Brayko)

The publication contains a part of the correspondence between Yu. Lavrinenko and Yu. Sherekh during their stay in Western Europe (Germany, Austria, 1945–1949). In particular, it introduces the reader to the letters written in the last months of 1947 and to the first series of letters from 1948 which are stored in the archives of the UVAN (Ukrainian Free Academy of Sciences) in New York, as well as to the four letters by Yuriy Sherekh from the private archives of Yu. Lavrinenko's family. The correspondence sheds light on Lavrinenko's and Sherekh's everyday life, their understanding of nature and the meaning of literary criticism, and gives a detailed account of the publishing history of such journals as “Arch” (“Arka”), “Contemporary” (“Suchasnyk”), and “Ukrainian news” (“Ukrayinski Visti”).

Key words: “MUR” (“Ukrainian Artistic Movement”), “Arka” (“Arch”), literary criticism.

№604

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 23.3.48

Дорогий Юрію Андріяновичу!

Почну з того, що я закінчив писати третій свій етюд – про провінцію¹, на тему, у Вас украдену, і маю намір прочитати його в Мюнхені в п'ятницю 2-го квітня. Це буде читання, на яке я запрошую менше десятка людей, думка яких мені важить. Я б дуже хотів, щоб на цьому читанні були Ви, Кошелівець і, може, якщо йому це цікаво, Гірняк. Тому вважайте цей лист за офіційне запрошення для всіх трьох осіб. Читатиму я о 5.30 у приміщенні української студентської їдальні Йоганнеспляц, 7 (безпосередньо коло Макс Вебер пляцу).

Про статті Ваші і мої. Я б охоче дав би Вам що-небудь до “Сучасника”, але повірте, що нічого не маю. Всі три мої етюди, які написані, і [“Донцов контра МУР”], якого написано тільки перші дві сторінки, вже обіцяні Ільницькому² для видання окремою книжкою, і винні в цьому Ви, бо я дістав від нього листа, де буквально говорилося (зберігаю навіть порядок слів): “Зі статті Дивнича дізнався я, що Ви маєте готові до видання есеї” і т. д. Правда, не знаю, як буде в зв'язку з новими ліцензіями. Можу Вам пообіцяти тільки одне: якщо я даватиму їх до будь-якого журналу, то зроблю це або для “Сучасника”, або тільки за Вашою згодою

* Продовження. Початок див.: СіЧ. – 2012. – №8–10.

¹ Ідеться про вже згадуваний есеїстичний триптих “Над озером. Баварія. Триптих про добу, про мистецтво, про провінційність, про призначення України, про голуби і інші речі”.

² Ільницький Роман (1915 – 2000) – видавець і редактор тижневика “Час” (1945 – 1949 рр.), голова Міжнародного Союзу Екзильної Преси та Генеральний секретар міжнародного комітету переміщених осіб і політемігрантів у Німеччині (1947 – 1952), член ОУН.

до іншого. Якщо ж вдасться видати їх окремою книжкою, то погодьтеся, що це викличе більший ефект (і скоріше мене засудять до підвищення).

Вашим статтям і рецензіям в "Арці" я радий усяким, на які теми Ви вважатимете за потрібне. Смакові моєму потрапляти не треба: я охоче міститиму і дискусійні речі. Тому присилайте все, що хочете, на літературно-мистецько-культурні теми. Спеціально мені від Вас дуже хотілося б такого: мені мріється про "азіатське" число "Арки", де розгорталася б теза про азіатський ренесанс, про культурні зв'язки України з Азією в минулому і тепер. Але це число я закинув був, бо воно неможливе без Вашої великої і цікавої першої статті. Не легко буде підібрати і статті про старі часи і старі зв'язки, але якби я мав поки що Вашу принципову згоду на першу статтю, я б постарався зібрати інших авторів. Серпневе число я б дуже хотів присвятити театрові Лесі Українки, взявши тему не історико-літературно, а так, як Ви були намітили в Вашій статті (але ще тільки намітили) [зроблено уточнювальний запис на полях рукою Ю. Шереха: "сучасність театру Л.Укр."]. – Т. Ш.]. Ця тема можлива теж тільки з Вашою першою статтею. Тепер видали твори Ол[ени] Теліги під дикою партійно-житійною назвою "Прапори духа". Було б добре дати з приводу неї статтю або докладну рецензію, показавши Телігу як поетку і людину, а не партійну святу. Але цю тему не накидаю, бо не хочу втягати Вас у сварку з нашими м[ельниківцями]. Було б чудесно мати від Вас статтю про Хвильового, але тепер маю вже дві обіцяні: від Маланюка і від Петренка², отже, це, на жаль, не актуальне. А поза тим я можу повторити те, що говорив Вам раніше: я Вас хотів би бачити своєю людиною в "Арці", що цікавилася б її плянами, її намірами, – принаймні поки я там командую сам, а поки що це так і є, і якби це змінилось б, то я негайно вийшов би з неї.

Невеличку статейку передз'їздову я Вам написати можу, але мені здається, що з міркувань нашої "політики" було б краще, якби вона походила не від мене: наші ідеалісти, скільки я чув, готують до з'їзду нову провокацію, і моя активність могла б тільки сприяти їм. Тому напишіть, чи все-таки вважаєте це за потрібне.

Ще повертаюсь до "Арки": ч. 3-4 (на 80 стор[інок]), присвячене в головному Хмельниччині й Шевченкові, вже кінчають складати. П'яте присвячене католицькому мистецтву у Франції, шосте – стилеві нашої літературно-мистецької критики. На ці теми Ваші речі ще могли б увійти: до 5 числа – до 1 квітня, до 6-го – до 25 квітня.

Програма з'їзду бідненька: Бойко³ обіцяв доповідь про підсоветську літературу, не знаю, чи зробить, поза тим є тільки доповіді Костецького, де він, боюся, буде розраховуватися зі своїми ворогами, і моя, яка мені не подобається, і я ще буду її переробляти, але не знаю, чи доведу до пуття. А далі – звіт Самч[ука] і організаційні питання. Було б дуже добре, якби доповідь про зміну статуту зробили Ви, а не я – з причин вище викладених. Матеріяли в мене готові. Якщо згода, то докладніше поговоримо в Ваш приїзд 2 квітня, на який я сподіваюся.

Нарешті питання моєї й Вашої поведінки. Я радий, коли моє "запроданство" Ви розуміли тільки "об'єктивно", хоч переконаний, що і об'єктивно його не було ані на копійку. Але це не було так. Згадайте, як Ви говорили мені: "Звичайно, я розумію, що щоб жити в Мюнхені, потрібні гроші" – або як Ви говорили на засіданні: "Якби Ви могли протриматися без "Арки" хоч два-три місяці, то вже було б усе налагоджене". Під зовнішнім співчуттям тут ховається (та й не дуже ховається) виразна думка і про суб'єктивне запроданство. Але якщо Ви тепер так не думаєте, то не будемо про це згадувати.

Правда, Донцов у Вашій книжці говорить, що забувати образи – риса плебеїв, але я завжди волів бути плебеєм, аніж донцовським елітником. Буду сподіватися, що

¹ На жаль, віднайти цю статтю в архіві Ю. Лавріненка поки не вдалося, відсутні дані і про її публікацію.

² Петренко Павло (1903 – р. см. невід.) – літературознавець, педагог. Після перебування в ДіПі-таборах перебрався на постійне мешкання до США.

³ Бойко-Блохін Юрій (1909 – 2002) – літературознавець, театрознавець, професор УВУ (Мюнхен), громадський і політичний діяч.

пройде ще трошки часу, і Ви зрозумієте, що і об'єктивно я нікому не продавався. Тим більше ні, що ті гроші, які я маю за редагування, я б з меншою затратою сил і часу мав би і без редагування. Нарешті, чи треба говорити Вам, що коли в 1944 в “Дозвіллі”¹ стояло питання: або вмістити про Власова, або йти в остарбайтери – і то з мамою – ми, зійшовши втрюх – я, Довгаль і М[айстрен]ко, вирішили не містити, – і виграла, – то невже тепер я б побоявся заризикувати далеко меншим? Я міг би подавати Вам ще багато доказів, але не хочу цього робити, бо був певен з самого початку, що Ви передумаєте, і певний і тепер. Нерви нам усім дуже шкодять, але позитивна сторона нервів те, що вони не можуть бути вічно напружені, і приходять завжди час роздуми і надуми.

В тому, що Ви тепер робите, я бачу позитивні риси і прекрасно розумію Ваші найкращі наміри. Але мені дуже боляче, що шлях, на який Ви стали об'єктивно, є шлях творення чергової партії, себто той самий шлях типової емігрантської хвороби, на яку рік тому захворів шановний наш Гр. Ол.² Звісно, характер у Вас зовсім інший, і тому симптоми хвороби зовсім відмінні. Він на тому нажив собі еміграційний ставок і млинок, і вишневенький ставок [очевидно, треба “садок”. – Т. Ш.], а Ви – хворобу дітей і – чого доброго – свою. Але суть все-таки дуже близька. Ну, що з того, що Ви протиставитеся іншим теперішнім партіям, коли об'єктивно Ви збиваєте рівнорядну [тут і далі підкр. Ю. Шереха. – Т. Ш.] іншу партію? Я глибоко переконаний, що суть у тому, щоб стати над партіями. Ну, Ви зберете десять, двадцять, хай навіть сто прихильників, – ну і що далі? Неминуче це буде товариство взаємної адорації і тільки. Інші партії Ви не поборете. Феденко³ лишиться Феденком, а Марцюк⁴ – Марцюком. Дома партії можуть боротися за маси. Тут мас нема, а та тінь їх, яку створює перебування по таборах, скоро теж розвіється. І прочитайте Ваші слова про підсумки партійної боротьби старої еміграції в Вашій сьомій статті⁵ і подумайте, поклавши руку на серце, чи Ви не спричинитеся до чогось подібного? Мені здається, що треба лишити мерцям воутузитися зі своїми мерцями, а самим постаратися стати над цим, а не поруч. І це, власне, є концепція МУРу, який вбирає в себе все живе з усіх партій, не вимагаючи від них, щоб вони покинули свої ветхі одежі: важить не їх даліше організаційне перебування десь, а влучення їх у живий і творчий процес. На цю ж саму хибу хибує і розумна стаття Рудка⁶: вона мені дуже симпатична всім, крім одного: він не хоче стати понад даностями, а хоче воювати з ними на одному рівні. Це так, як казав Феденко: я не перестану воювати з бандерівцями, поки вони не будуть зліквідовані. Та вони ніколи не будуть зліквідовані, якщо ми будемо з ними воювати. Це парадоксально, але це так. Тому я від часу, коли заснував МУР, і досі тримаюся однієї засади: використовувати всі можливості, які дають партії, щоб творити духовні цінності, незалежні від партій. І якщо я помилявся в цьому, то не тепер, при перебиранні “Арки”, а весь час. Бо я поки що від цього принципу не відійшов ніде і ніколи. І бандерівці краще, ніж, може, навіть Ви, знають, що вони мене ніколи не куплять.

¹ “Дозвілля” – літературно-просвітній журнал, заснований С. Довгалем у Берліні наприкінці Другої світової війни для українців, що опинилися на примусових роботах у Німеччині, а також для українських мешканців ДіПі-таборів.

² “Гр. Ол.” – зазвичай так обидва респонденти скорочували в листах ім'я Г. О. Костюка (1902 – 2002) – відомого еміграційного літературознавця, який у цей час був редактором “Літературного зошита” й відділу “Література, мистецтво, критика” при газеті “Сучасна Україна” (Мюнхен), контрольованій ОУН. Належав до Української революційно-демократичної партії, що постала після Другої світової війни на теренах Західньої Німеччини.

³ Феденко Панас (1893 – 1981) – діяч української соціал-демократії, історик, публіцист, журналіст, письменник, один з ініціаторів створення 1948 р. УНРади (Української Національної Ради).

⁴ Марцюк Зиновій (1910 – р. см. невід.) – головний фінансовий референт УГВР (Українська головна визвольна рада).

⁵ Давріченко Ю. По цей бік греблі [Стаття сьома з циклу “Перед новим етапом?”] // Українські вісті. – Новий Ульм. – 1948. – 10 березня. – Ч. 21. – С. 2.

⁶ Рудко Василь – філософ, український громадський діяч.

Згадкою про Ваше східняцтво я не хотів Вас образити. Розумів і розумію Ваші наміри. Але об'єктивно в наших обставинах все-таки всі їх сприймали як М[айстрен]ко та інші, – і це закономірно. Подумайте над цим, і Ви погодитесь. Та Ви вже погодилися з цим у дальших Ваших статтях. І тому я, не мало над цим поміркуювавши (розмишлявши предовольно, каже Возний), прийшов до висновку, що їх ефект був некорисний.

Вибачте, що все це викладено так сумбурно. Ці речі мене хвилюють, і я не можу говорити про них спокійно. Я маю до Вас багато гіркого, але не переставав ані поважати Вас, ані ставитися до Вас по-дружньому. Таж справжні друзі саме і говорять один одному те, що думають, навіть коли це неприємно другому і навіть коли це неприємно обом.

Наприкінці два деталі. Засідання Правління. Ви і маєте рацію і ні. Це правда, що в кожному є дрібне і смішне, але всяка людина – все-таки всяка, і в ній живуть різні елементи. Цього шкода недобачати. Друге: все-таки об'єктивно Ваша рецензія на “Арку” була спрямована в майбутнє: в ті дні, коли я борсався, переконуючи людей, щоб вони довіряли мені й журналові, рецензія відштовхнула їх від журналу. І я не думаю, щоб Ви не розуміли цієї її ролі. Тому я написав відповідь, і тому я досі думаю, що Ваша рецензія була зайва. Хто ж не знав хиб старої “Арки”? Повірте, що навіть Тарнавський¹ знав і був би радий виправити. Хоч і в своєму дусі. Ну, але це вже минулося. За друге число я можу сподіватися вироку підвищення, але з зовсім інших кіл. І тоді збудуться Ваші слова, мементо морі мені: [“]На вас нападуть, і ніхто не буде Вас боронити, бо кожен боронить людей своєї партії”. Я ці слова добре запам'ятав і знаю, що це правда: в період цькування в “Комарі”² і “Орлику”³ ніхто, навіть експансивний Ів. П.⁴ не розкрив рота. Знаю і готовий. Але партій не хочу жадних – ні старих, ні своїх. Нехай буде воля Винниченка.

Привіт Марусі.

Ваш ЮШ.

№569

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

[Без дати, орієнтовно – перша декада квітня 1948 р.]

Дорогий Юрію Володимировичу!

Колись я говорив Вам про мої пляни щодо переводу В[идавницт]ва⁵ в Париж.

Потроху ці пляни зарисовуються чіткіше. Замість “Українець у Франції” має виходити тижневик “Українські вісті” (парижське [Так у рукопису. – Т. Ш.] видання). Наше ви[давницт]во (“Україна”) матиме там свою філію – щоб потім, при добрій удачі, перенестись туди зовсім. Поки що маємо негайно послати до Парижу список на 5 осіб з зазначенням імені, прізвища, дати і місця народження та фаху. В число цих п'яти осіб намічаємо таких: Дивнич, Кошелівець, Шерех, Підгайний С., Деченко Ів. (цей останній – діловий адміністратор В-ва нашого – замісник Дацька – просто вправний фінансист і господарник). Якщо Ваша згода – то негайно присилайте про себе і про маму зазначені вгорі дані. Ми хотіли б у вівторок уже вислати список до Парижу, бо оформлення цієї справи забере часу і в Парижі, і ще після тут, а при гладенькому перебігу справи – це візьме не менше 1½ місяця часу. Одночасно ми складаємо і маємо (не так уже спішно) подати список усіх співробітників В-ва. Тоді треба було б подумати ще про деяких мурівців. Не знаю, як Самчук плянує. Словом, пару людей з МУР-у можна було б вставити в список. Так само чоловіка три з УВАН.

¹ Тарнавський Зенон (1912 – 1962) – український письменник, журналіст, театральний діяч, співробітник “Арки” в 1947 – 1948 рр.

² Додаток до інформаційного місячника “Наша думка” (Мюнхен, 1947 – 1948), що видавався ОУН.

³ Журнал, заснований О. Грицаєм у ДіПі-таборі “Орлик” (Берхтесгаден, 1946 – 1948).

⁴ Очевидно, І. Багриний.

⁵ Ідеться про видавництво “Україна”.

Отже, прошу Вас насамперед написати про себе і durch Eilbote¹ прислати мені відповідь на “Українські Вісті” (мені особисто).

Чи згодні Ви – чи ні, а нікому про це не говоріть ані слова. Бо на випадок Вашої згоди – Ви ще мусіли б працювати яких 1½-2 місяці в “Укр[аїнській] Триб[уні]”, а для цього теж потрібна мовчанка. Нам теж пошкодило б розголошення цієї справи.

Привіт мамі.

Чекаю відповіді.

Ваш ЮрДи[внич].

№605

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 16.4.48

Дорогий Юрію Андріяновичу!

Дякую за Ваше запрошення. В принципі я поїхав би до Парижу охоче, але є солідні перешкоди, і тому я почну з викладу їх.

Перше: ідеологічні: що становитиме собою та газета? Ви знаєте, що членом або працівником УРДП в будь-якому варіанті я не буду, як не буду і чимось подібним у жадній іншій з теперішніх наших партій. Отже, я міг би працювати тільки в такій газеті, яка давала б голос справді всім партіям і не була б ні куківською², ні антикуківською. Чи може така газета взагалі бути? В іншій газеті я можу бути хіба що редактором мови, але не автором. Чи це Вам підходить?

Друге: я не належу до людей скорописних. Газету в Парижі фактично повинні б заповнювати люди з редакції своїми писаннями. Я не вмію писати скоро і на замовлення.

Третє: я почуваю себе і досі погано. Я не спроможний бігати і сам улаштовуватися в такому місті, як Париж. Чи можна було б сподіватися на те, що адміністратор (той п'ятий чи хтось інший) знайде для мене приміщення, допоможе перевезти речі тощо? Чи не буду я просто тягарем для всіх?

Четверте: я почав всерйоз справу переїзду до Аргентини, і мені обіцяли протягом літа щось зробити. Це може лишитися тільки обіцянкою, але якби це сталося, то я б все-таки зразу поїхав туди. Чи варт Вам перевозити працівника, який легко може зрадити і покинути?

Все це досить серйозні застереження, а що вже нема часу на листування, то Ви мусите самі добре подумати, чи варт Вам братися за таку халепу зі мною.

Про всякий випадок дані Вам пересилаю, але абсолютно не буду в претензії, якщо Ви їх не використаєте.

Отже: Jury Tkaczuk, 12.7.1907, Дубно.

Barbara Tkaczuk, 13.12.1867, Дубно.

Фах мені можете ставити, який там відповідає: професор університету з мовознавства, або журналіст, або рільник, або ще щось. У мамі фах неактуальний.

Бажаю Вам успіху в Ваших заходах.

Ваш ЮШер[ех].

№606

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 24.4.48

Дорогий Юрію Андріяновичу!

Хочу просити Вас допомогти мені в кількох дрібних справах, зв'язаних з “Аркою”. По-перше, Ви вимагали, щоб в “Арці” була стаття про Геца. Хочу здійснити Ваше бажання. Кажуть, що картини перебувають у віданні Блакитного³. Я пишу йому

¹ Кур'єром (нім.).

² Комітет українців Канади (створений 1940 р., нині – Конгрес українців Канади), що об'єднував різноманітні політичні, церковні, культурні, громадські організації та інституції українських емігрантів у Канаді.

³ Наконечний (Блакитний) Євген (1914–1988) – архітектор, мистецтвознавець, критик.

про це, а Вас дуже прошу передати йому листа, прочитавши його, і відповідно на нього вплинути.

По-друге, старий Пошивайло прислав переклад одного оповідання з англійського. Оповідання нічого, і могло б піти, але я дуже боюся, чи не переклав він його з німецької. Отже, розвідайте, будь ласка, чи знає він англійську мову, – не кажучи про причину, бо переклад підписаний псевдонімом, і я не мусів би виказувати його.

По-третє, Гірняк обіцяв прислати фот з “Зайвих людей”¹, але нічого не присилає. Нагадайте йому і, якщо можна, енергійно.

Оце справи і всі. Щоб закінчити їх остаточно, нагадую й Вам, що десь на кінець травня я чекаю Вашої зреформованої в тому дусі, як ми говорили, Лесі Українки, незабаром після того азійського ренесансу і наших зв’язків з Азією, а поза тим – усього, що Ви вважатимете за потрібне й цікаве.

Як там Микола? Як Ваші паризькі справи? Як заміна в “Вістях”? Як посувається “Сучасник”?

Може б, яось, проїжджаючи через Мюнхен, затрималися б з Кошелівцем і послушали мій третій “есеї”? Тільки попередьте за кілька днів, бо я б хотів запросити ще одного чоловічка, який теж не міг бути на моєму попередньому читанні.

І не сердьтеся за доручення: Ви тих людей бачите щоразу, а мені писати листи кожному просто не вистачає часу. І до того ж я не знаю їхніх адрес. Вітайте Марусю і дітей взагалі і з Великоднем зокрема.

№607

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 19.5.48

Дорогий Юрію Андріянновичу!

Хоч Ви на мої листи й не відповідаєте, але я наважуся писати знову.

Цього разу спонукає мене до цього головне загальний наш громадський стан на еміграції. Це могло б бути щось на зразок листа Белінського до Гоголя², але Бог з ними.

Отже, передусім, справа Косачевого “Ордера”. Я вважаю, що стаття Німчука³ є підлий донос, тим підліший, що вигаданий. Його право як заводно оцінювати п’єсу як мистецький твір і тисячу разів підносити над ними всякі “Домахи”⁴. Але коли він пришиває Косачеві советофілство, це підлота, і те, що є чесного, мусить протестувати. Я не кажу, що Ви зокрема мусите полемізувати з Німчуком абощо, але думаю, що мусите дати що-небудь об’єктивне про “Ордер”. Мені Лиман казав, що його рецензію Ви відмовилися друкувати. Чому? Я її не читав, але ті думки, що він мені висловлював, я думаю, мають право бути висловленими, – бодай порядком дискусії. Взагалі справа Косача у нас набирає такого характеру, як свого часу справа Дрейфуса⁵, і я не розумію Вашої позиції. На Косача наступають

¹ Вистава за творами М. Хвильового в Театрі-студії Й. Гірняка та О. Добровольської.

² Відомий “Лист до Гоголя” В. Белінського, викликаний полемікою навколо “Вибраних місць із листування з друзями” М. Гоголя.

³ Німчук Іван (1891–1956) – журналіст, громадський діяч, головний редактор газети “Діло” (Львів, 1935–1939), редактор газети “Християнський шлях” (Німеччина, 1946–1947).

⁴ П’єса Л. Коваленко (у шлюбі – Івченко).

⁵ Справа Дрейфуса – сфабрикована судова справа капітана французького генерального штабу єврея А. Дрейфуса, якого звинуватили у шпигунстві на користь Німеччини й 1894 р. засудили на довічне ув’язнення. На захист А. Дрейфуса виступили Е. Золя, А. Франс, Ж. Жорес та ін. Під тиском громадськості офіцер 1899 р. був помилуваний, а 1906 р. – реабілітований. У цьому контексті “справу Дрейфуса” згадано як метонімію політичного скандалу, який загрожує розколом української еміграції.

єдиним фронтом Єндики¹, Гармаші², Лясковці³ і інша сволота, і тому незалежно від наших особистих до нього симпатій ми повинні принаймні не дозволяти робити на нього політичні денунціації⁴. Я прошу Вас написати мені, які позиції Ви думаєте (Ви тут = “[Українські] Вісті”) зайняти, бо коли Ви будете мовчати, то я знову заберу голос, хоч це і глупо і скидатиметься на якусь особисту підтримку, чого зовсім нема, бо я його цей час і не бачив і взагалі особисто з ним не маю надто багато спільного.

Друга справа з Єндиком і мною. Ви, мабуть, уже читали “Вежі” 2, де мене проголошено недвозначно ворогом української самостійності й незалежності. Я міг би відповісти йому “резвим” фейлетоном під назвою “Між свинаркою і свинею”. Але тут уже не знаю, чи варт. Напишіть, як Ви на це дивитесь.

Може, краще плюнути?

Третя справа стосується до статті Крупницького⁵. Я просив його дати щонайменше до східного числа “Арки” і одержав від нього додану до цього листівку. Я думаю, що у Вас нема спеціально східної тематики, і, може, Вам Крупницький дав би якусь іншу статтю, а весь східний матеріал варт зосередити в один кулак, тим більше, що він і так не буде надто сильний. Проте маю деякі обіцянки і децю має бути цікаве. Як ми і раніше говорили, число відкривається Вашою проблемною статтею.

А тим часом чекаю обіцяної статті про Лесю Українку по змозі ще в цьому місяці, – та так мені її і обіцяно – в травні.

Листівку Крупницького при нагоді поверніть мені.

Кінчив свого “Донцов контра МУР” і вагаюся, чи пускати її в люди. Заріжуть при мовчазній позиції всіх партій.

Привіт Марусі.

Ваш ЮШерех.

№559

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Мітенвальд, [Без дати, орієнтовно – третя декада травня 1948 р.]

Дорогий Ю. В.!

Я вирвався з “омута” на кілька днів – і можу побачити над собою клаптик голубого чистого неба...

Ваш лист повертає мене назад у побут.

“Ордер” – це тепер типова еміграційна тема і (як така []), мене мало цікавить. Косач сам зробив свою п’єсу так, щоб роззброїти свій талант. Його компроміс сатирика [тут і далі підкр. Лавріненка. – Т.Ш.] із панівною еміграційною клікою – безкарно для нього як для митця, не може пройти. Політична вірнопідданість Гоголя не заважала йому писати сатири і комедії без “упістів”. Що було б із Щедрина

¹ Єндик Ростислав-Роман (1906 – 1956) – український антрополог, письменник і публіцист.

² Фрагмент листа Л. Мосендза до Р. Гармаша про польське коріння поета цитують І. Набитович у книжці “Леонід Мосендз – лицар Святого Грааля” ([Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ruthenia.info/txt/vidrozhzenia/nabytovychi/index.html>) та М. Слабошпицький в есе “Ідеаліст. Леонід Мосендз” ([Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/25poetiv4.html>). Однак іншої інформації про таку людину ми не знайшли. Натомість “Гармаш Р.” уважається псевдонімом Бжеського Р., який видрукував працю “Трагедія М. Хвильового – трагедія нашого покоління” (“Вежі”. Місячник культури. Зошит І. – Мюнхен, 1947. – С. 24-34; Зошит II. – 1948. – С. 37-47). – Джерело інформації: Освітній он-лайн ресурс “Літературне місто”. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=4395>

³ “М. Лясковець” – псевдонім Л. Мосендза, яким він підписав свій памфлет “Микола Хвильовий: легенда й дійсність”, опублікований у журналі “Звено” (Інсбрук–Зальцбург, 1948).

⁴ Наклеп (з лат.).

⁵ Крупницький Борис (1894 – 1956) – український історик. Емігрував 1920 р. З 1932 р. доцент, а з 1941 – професор Українського вільного університету. Автор праць “Гетьман Пилип Орлик (1672 – 1742)” (1938), “Hetman Mazepa und seine Zeit 1687 – 1709” (“Гетьман Мазепа і його доба 1687 – 1709”) (1942), “Гетьман Данило Апостол і його доба” (1948), “Geschichte der Ukraine” (“Історія України”) (1939, 1943).

або Миколи Васильовича, коли б вони (з яких би то не було міркувань) вводили в свої твори сучасних їм “упістів”? Найдіть мені взагалі подібні прецеденти в великій літературі (сатиричній) всього світу.

А що Косача виховала еміграція – то тому я і відмовив Німчукові надрукувати його статтю в “У.В.”, хоч з усіх боків вимагали надрукувати бодай хронікальні звіти про суди над “Ордером”. Навпаки, щоб одмежуватися од Німчуків, замовив і вмістив фото з “Ордера” та позитивну замітку про чергову прем’єру Блавацького.

Єдиний вихід – геть із помийниці – і на Олімп – високого, принципового мистецтва, яке почуває відповідальність і за минуле (спадщина) і за майбутнє. Не змішувати особистих симпатій і політики так просто і безпосередньо з мистецтвом, як це робить Косач і Блавацький. Я вдячний Косачеві за перші два акти “Ордера”, але що робити з річчю в цілому, коли вона нагадує суміш шампанського з перекислим квасом? Недавно говорив я з Косачем. Просив його писати до “У.В.” (що захоче), вернутися в МУР, не зважати на “зоїлів”. Нам усім попадає – але от і не думаю переживати всього того, що пишуть Єндики та інші про мене – ба навіть не читаю. Мені віряться чомусь, що все те не про мене.

Раджу Вам будувати далі “Арку” так, як почали з №3-4 і не тратити часу на “чорних круків” з гнилими дзьобами. Христофор Стерно думає привітати нову “Арку” (в “У.В.”). Правда, тут Ви виїхали на старих добрих конях (Оглоблин¹, Крупн[ицький], Чижевський), література сучасна ще і тут наївна, але це вже не вина редакторів, а скоріше заслуга. Число в цілому змістовне і серйозне. Хочеться Вас підтримувати в цій роботі.

Біда, що я далі гину, якщо взагалі від мене (а я – це тільки згусток прагнень без жадних осягів) щось лишилось. І що я можу для “Арки” зробити? Де час і тихий куточок, щоб щось зробити? Проте постараюся довести Вам мою добру волю ділом. Певен, що Ви цим ділом не будете задоволені, бо на безпощадному камені мого побуту нічого путнього не вродить. Про Лесю Українку... це ж треба доробити, поглибити... А де, як і з чого? Не кривіть зо мною душею, а ліпше зачекайте до того часу, коли я або “заісную” або остаточно “юркну в гроб”, як той із “Дворянскої меланхолії” Щедрина.

Днями виходить перший “Сучасник”. Не тішуся ним, бо він дуже далекий од вчарованого в уяві. Але спокійний, що не буде шкідливий. Може №2, який оце комплектує, буде ліпший. Боюся вимагати від Вас щось – бо Ви вже раз одмовились. Якщо не маєте де діти “Донцов контра МУР” – то давайте мені. Може, заїду до Вас 25 чи 26 травня – і Ви почитаєте мені – добре? Взагалі нам треба побачитися – і я таки заїду на слідуючому тижні. Бо Ви починаєте думати бозна що. Ви наче не знаєте, що живучи в Мітенвальді, я був в Ульянові редактором, секретарем, техредактором і зав укр. відд[ілу] в газеті, що водночас редагував “Сучасник”, писав статті, здавав до друку “В масках епохи”, “На іспиті Вел[икої] Револ[юції]”, боровся на кожному кроці з ульмівською трясовиною, що сам фізично разом із родиною лечу в тартарари і “взагалі божеволію” – та не маю фізичної змоги листуватися. Це кара. Еміграція востократ страшніша кара, ніж Таймир – і “тоска безисходная”. Та от людина зформована так, щоб “змагатися” – і крутиться, крутиться, поки й не здохне.

Крупницький... Не знаю, що робити. Його стаття значно (вдвоє) більша, ніж Оглоблина “Золотий спокій” – і для “Арки” певно буде завелика, хіба б дали з десяток ілюстрацій з Орликових часів. А головне – що ж я робитиму – коли ця стаття вже лягла цеглиною в пляні №2 “Сучасника”? Словом, пора[д]жуся з Ів. Макс. [Кошелівцем. – Т. Ш.] та поспробуємо прикинути оком за іншим матеріалом. Чи скоро Вам потрібна відповідь? Не пізніше кінця наступного тижня привезу Вам або статтю про Орлика або ж негативну відповідь про неї.

¹ Оглоблин Олександр (1899 – 1992) – український історик. Після захисту 1926 р. дисертації першим серед вітчизняних учених отримав ступінь доктора історії української культури. Професор УВУ з 1944 р. й Української православної богословської академії (1946 – 1951), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (з 1947 р.) й Української вільної академії наук (із 1948 р.).

Пишіть мені на Мітенвальд, бо я тепер в "У.В." не працюю. Іван Павлович [Багрянний. – Т. Ш.] пропонує мені перейняти від нього газету остаточно і навіть робить таку "страшну" для нього самопожертву, як зняття його підпису з газети, але мені все це не усміхається, бо далі "Сучасника" мій апетит ніяк не хоче йти. З другого боку, шкода газети – це все-таки зброя культури і виховання, яка легко в нефахових руках обертається на зброю хамської безкультурності. Порадьте мені доброго заступника головн[ого] редактора (Ів. Павловича) – і я вб'ю три зайці разом – утримаю газету від остаточного звиродніння, Ів. Павл. – од тяжкої саможертви, а себе від боління за газету (якого – боління – Ви, правда, не визнаєте). Взагалі Ваша обдуманна порада в цьому питанні мені зараз дуже потрібна.

Ви переадресували на мою адресу Г. Черінь – що ж Ви це робите без "супроводительной"? Яка Ваша персональна думка щодо марки МУР-у на її збірку поезій?

Я у всякім разі мушу наперед, ніж давати рішення, почитати саму збірку.

Привіт Мамі від нас усіх.

Ваш Юрко.

№560

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Поїзд Мітенвальд – Мюнхен

31.5.48

Дорогий Юве!

На жаль, не застав Вас дома, не знайшов і на Versmilerstrasse – і справді наче повисли в повітрі.

Порадившись добре удвох з Ів[аном] Макс[имовичем] – ми вирішили, що "В гостях у Орлика" Б. Крупн[ицького] можемо вийняти зі складу №2 "Сучасника", але при умові, що Ви компенсуєте своїм "Донцов контра МУР" (а чи одним із есеїв).

Отже, наприкінці цього тижня Ів. Макс., або я, або обоє разом заїдемо до Вас з "Орликом" і зробимо обмін. Якщо б Вас не було дома, то залиште мамі свою статтю з запискою – чи конче Вам потрібен і опус Крупницького. Не забувайте, що це стаття такого великого розміру, якого "Арка" не вміщала – яких 28 сторінок машинопису (як не більше – стаття лежить в Ульмі, де ми вже давненько не були). Якщо б Вам стаття не підійшла розміром, то ми б її надрукували охоче разом із Вашим "...контра...". Отже, Ваша стаття точно вплинована на чільне місце в "Сучасник" №2 – і просимо Вас не змінити Вашого рішення. За це постараємось щось дати до "Арки" (про Лесю зможу дати тільки на другому тижні, але то чи для Вас навряд чи буде цікаве). В №2 "Сучасн[ика]" йде "хвалебна" рецензія на Арку №1-4 за 1948 р.

Ваш Юрко.

№561¹

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

1.7.1948

Дорогий Юве!

Не сердьтесь на мене – нещасного – за неакуратність мою. Будьте добрим пастирем і для мене. Бо я розчахнувся між Міт[енвальдом] і Ульмом, захищений газетно-видавничими клопотами – зовсім пропадає душа. Ну, та Ви ж самі пророкували мені це, якщо піду в газету. Цитати з Хв[ильового] не міг Вам з Міт[енваль]ду прислати, бо твори Хвильового лежали в Ульмі (а я в М[ітенвальді] сидів 8 днів). Тепер я тут і доручив Л. Полтаві зробити для Вас всі можливі виписки. Він узяв книжку з собою і поїхав на неділю в [нерозбірливо написане слово. – Т. Ш.]

¹ Чорнило в деяких словах цього листа розмито, що не дає змоги прочитати їх точно.

додому, в понеділок вернеться, а з дому пошле Вам випуски, так що, мабуть, на ближчому тижні Ви їх одержите.

Децо за надіслану статтю. Вона мені подобається, але дуже довга, як для нашого курсу на газетну виповненість (по суті ж у статті “длинної” – жадних! [так у рукопису. – Т. Ш.]). Тому я скористався з Вашого дозволу і викреслив абзаци про Державина, хоч вони є слушні. Хоч я сам оце жажливо соєрішив, викакавшись своєю десятою (заклучною) статтею “Нового етапу”¹, але поклявся собі – що це востаннє. І потім це вимушена річ – цикл треба було кінчати. А він переріс уже з початку газетні рамці.

Отже, прошу Вас писати й далі – та благаю зелянутись на розмір. Бо в нас голов[на] частина читачів зовсім примітивна – і мусимо для неї відводити місце під більш популярний матеріал, а головне під інформацію. Я був би Вам дуже вдячний також за нотатки. І думаю, що Вам все одно треба щось заробляти, то можна опуститись і до нотатки, яка до того ж являє собою теж повноцінний жанр. Як Ви тепер після грошової реформи при своєму приватному становищі? З жахом думаю про всіх наших літераторів, бо В[идавницт]ва терплять кризу і стоять під знаком “?”. Не знаю, чи витримаємо і ми, але змагаємось і ще не тратимо надії. В понеділок вишлю Вам “Сучасник”. Чому ж не хочете дати статтю до №2? Це вже було б непристойно. Може, дасте нам “Четвертий Харків”? Я не можу поїхати на неділю до своїх [нерозбірливо написане слово. – Т. Ш.] – бо гроші! Дорога коштує скажені гроші.

Чи не вважаєте Ви, що не слід було б приймати Маланюківське “або-або” навіть і протилежний М. кінець? Полюси – це Драгоманов і Донцов. Ми – в нормальному кліматі. З цього погляду своєрідна Ваша реставрація чи реабілітація “народництва” є для мене полемічна. Хоч у синтезі певна реабілітація народництва і Драгоманова є неминуча.

Сердечно вітаю маму. Напишіть мені на Ульм про всі свої справи. [Останнє речення нечитабельне. – Т. Ш.].

№608.

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 6.7.48

Перш, ніж говорити на всякі теми більш і менш важливого характеру, почну з офіційної заяви: мене скривдили і перестали висилати “УВ”. І то саме тоді, коли я на шляху до того, щоб стати сталим борзописцем. Тому прошу Вашого негайного втручання і відновлення мене в правах. Останнє число, що я його маю – 52. Це тим прикріше, що я надхнувся першими статтями Гришка², щоб написати і собі статті на російсько-фантастично-наукову тему, а боюся, що може в дальших статтях Гришка щось говорилося з моїх думок або щось прямо суперечне їм. Тому, якщо можна, вишліть і ті числа теж.

Про мою “Маленьку людину”³. Ви маєте рацію, що її можна сприйняти як народницьку. Це саме я подумав, перечитавши її після передруку на машинці. Хотів вставити про це абзац, а потім побачив, що він погано вклеюється, бо це вже тема історично-методологічна (о роли личности в истории), а стаття моя більше психологічна. І тоді поставив над статтею цифру 1 з думкою повернутися ще до цього в спеціальній статті. Якщо схочете, то можна буде її написати. Бо я, звичайно, теж не за народництво або за Донцова, а за новий етап, що включає в себе обох і перевищує. Інша річ, що тепер, коли ДД модний, а народництво ледве живе, мимоволі в полеміках доводиться вістря повертати проти ДД, і це може викликати небажане враження. (Це стосується, між іншим, і мого “Д[онцов] контра МУР”).

¹ Публіцистичний цикл Ю. Лавріненка “Перед новим етапом?” друкувався в цей час в “Українських вістях”.

² Гришко Василь – публіцист, громадський діяч української еміграції, член УРДП.

³ Стаття Ю. Шереха “Її величність – маленька людина” була надрукована в цей час у газеті “Українські вісті” (числа 56, 57).

Тепер про розмір статей [так у рукопису. – Т. Ш.] і газетність. Я вже давно помітив, що Ви хочете нарешті з газети зробити газету і вважав це за дуже добру “інтенцію”. Але тепер справа трошки міняється. У нас знов нема журналів. Газета знов, як безпосередньо після війни, стає єдиним читанням усієї еміграції. В таких обставинах, на мою думку, газета має включити в себе і елементи журналу: хай чотири сторінки будуть суто газетні, а дві – ближчі до журналу. Що у Вас читачі неінтелігентні, – то, по-перше, не всі, а по-друге, як же вони ставатимуть інтелігентнішими? Це не до моїх статей, а взагалі.

Якраз моя стаття, яку тепер Вам посилаю, цілком відповідає (думаю) Вашим бажанням, бо з неї цілком легко можна зробити чотири окремі статті. Прочитайте її. Не приховую, що вона дуже ризикована, бо означає пропозицію перегляду всієї схеми історії України і своєрідне відновлення “єдності” її історії з історією Росії. Прочитайте її уважно, бо в ній сказано більше, ніж сказано. Багато думок не розкрито страху ради іудейського. Багато може фантастичного. Одначе мені здається, що поставити ці питання варт, а трошки “научних мечтаній” (“Литературные мечтания”!)¹ не шкодить, а може [,] й корисно. Якщо не схочете або не наважитесь її друкувати, то будьте ласкаві негайно вислати назад. Якщо схочете друкувати окремими статтями, то зробіть це так: [два наступні рядки машинопису, де Ю.Шерех висловлює побажання про розбивку своєї роботи на частини збиті і накладаються один на один, прочитати можна тільки слова: “чи вся Росія – Росія? Розділ 4 під назвою – “Українці і держави на сході Європи”². – Т.Ш.].

Не дивуйтеся новому псевдонімові. Це не для “УВ”, а взагалі. До газет під Шерехом більше не писатиму, бо наші донцовці використовують мої статті для компрометації мене особисто і як професора університету, а цього я дозволити не можу. Шевчук писатиме на літературно-мистецькі теми, а Юрський на публіцистично-наукові.

Не зовсім розумію, яких нотаток Ви б хотіли від мене: рецензій? Чогось на зразок Маланюкового щоденника? Отже, поясніть [,] будь ласка, що таке нотатка і який її нормальний і максимальний розмір, а тоді я зможу сказати Вам, чи можу їх писати.

Стаття для “Сучасника”. “Четвертий Харків” обіцяний Лиманові і написаний як післямова до його повісти. Якщо Лиман відмовиться від нього (бо він написаний не зовсім відповідно до його замовлення), то перешлю його Вам. Хоч думаю, що він не в усьому викличе Вашу згоду. Мені він, правда, дуже подобається (в протилежність “Донцову контра”, що зовсім не подобається). Крім того, скидається на те, що Марц[юк] не зможе видати моїх статей, тоді вони всі до Ваших послуг. Але мусите ще трохи почекати, поки з’ясується. А зараз нічого поза цим не маю. Моє ставлення до “Сучасника” найкраще, я це засвідчив тим, що запропонував Кост[ецькому] використати, що Ви вважатимете за відповідне з архіву “Арки”

¹ “Литературные мечтания. Элегия в прозе” (1834) – перша критична стаття В. Белінського. Становить собою огляд історичного розвитку російської літератури. Автор висловлює думку, що “в нас немає літератури” в тому широкому, піднесеному сенсі, як він її розуміє, а є лише незначна кількість письменників. Критик сподівається, що в майбутньому, з поширенням освіти національні митці “будут на все свои произведения налагать печать русского духа. Но теперь нам нужно ученье! ученье! ученье!...”. Микола Хвильовий у циклі памфлетів “Думки проти течії” (Харків, 1926) узяв за епіграф до розділу “Формалізм?” такий фрагмент зі згаданої статті: “Да, у нас нет литературы! Вот прекрасно! Вот новость! – слышу я тысячу голосов в ответ на мою дерзкую выходку. – А наши журналы, подвизающиеся на ловитве европейского просвещения? А наши альманахи, наполненные гениальными отрывками из недоконченных поэм, драм, фантазий, а наши библиотеки, битком набитые многими тысячами книг российского сочинения, а наши Гомеры, Шекспиры, Гете, Вальтер Скотты, Байроны, Шиллеры, Бальзаки, Корнели, Мольеры, Аристофаны? Разве мы не имели Ломоносова, Хераскова, Державина, Богдановича, Петрова, Дмитриева, Карамзина, Крылова, Батюшкова, Жуковского, Пушкина, Баратынского и пр., и пр.? А что вы на это скажете?”. – А вот что, милостивые государи, хотя я и не имею чести быть бароном, но у меня есть своя фантазия, вследствие которой я упорно держусь той роковой мысли, что, несмотря... (йде величезний період) на всё это: у нас нет литературы” (Хвильовий М. Твори: У 2 т. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 2. – С. 476). Вірогідно, саме цей фрагмент має на увазі Ю. Шерех.

² Статей Ю. Шереха за 1948 – 1949 рр. з подібними назвами в “Матеріалах до бібліографії” не знайдено. Можливо, публікація не сталася або статті були надруковані під іншими назвами.

(він має список назв), але не можу ж я порушувати своїх обіцянок і забирати дані іншим речі?

А взагалі про це краще поговорити особисто, як і про багато інших речей, я сподіваюся, що в чергову подорож до Міттенвальду Ви таки заїдете до мене (тільки не в цю суботу, бо цілий день професорська рада університету). Виписок з Хвильового я ще не одержував. І дуже прошу не забути розпорядитися про висилання газет. Ваш ЮШ.

№562

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

25.7.1948. Потяг Ульм – Мюнхен

Дорогий Юрку! Ви розсердилися на мене – і маєте рацію. Але повірте – це моя безпомічність, а не зла воля. Скористався з першої (після місячної розлуки з родиною) поїздки і в потязі наспіх роблю для Вас цитати, які не спромігся виписати Л. Полтава¹ через свою малокультурність.

Це, може, не те, що Вам треба, але в мене переобтяжений портфель – я не міг узяти з собою всі три томи Хвильового. Якщо не ті, то я Вам пізніше щось дістану із “Лі-лю-лі”.

Газети! Дацько викреслив без мого відома Вас із списку. (Я його опісля, правда, “викреслив” зовсім із Видавництва. Він уже в нас, барахольник, не працює). Пізніше я тричі давав Вашу адресу в експедицію – вони ж відкладали, нарешті послали, але... переплутали трошки адресу і газети вернулись... Одержавши Вашу сердиту листівку, побіг сам в експедицію, зробив пакунок, виправив адресу, вклав ще й “Сучасника” (який надіспів тоді якраз із переплетні) і послав. Пишіть, ради Бога, мені на Міттенвальд (я буду там днів 10-14), чи одержали. Гонорар ми вишлемо в кінці першої декади серпня. Якщо у Вас остаточний гвалт – пишіть мені на Міттенвальд – я вживу якихось extra-заходів.

“Ніч. Весна. Гримить повінь. На дальньому костьолі горить огонь і теж творить поему. Я мовчу. Марія мовчить. На мосту тихо, і тільки мутні води клекочуть і тікають у невідому даль. Тоді я знову пізнаю, як я безумно люблю город. Уранці, в городі, де незнайомі вулиці, а по них проходиш якось невідомо і задумано: проходять і зникають давно забуті тині іхтіозаврів і розчиняється рожеве вікно у майбуття. Гарно приїхати в город із села, коли в кварталах дримає тиша, дримають візники, а по вулицях метуть двірники, коли в городі прокидається ранок і гулко цокотить фаєтон, а потім –

– змовкне.

– Слухай, Nicolas! Коли я думаю про міські квартали, я думаю, що я чула юнка з голубими прозорими віями, що я амазонка й джигітую десь у заозерних краях... Слухай, Nicolas!

Ніч. Весна. Гремить [так у рукопису. – Т.Ш.] повінь і тікають мутні води в невідому даль.

Ніч. Весна. Міст. Марія.

Але так можна збожеволіти: коли ранок почне рундуки: за м'якою зеленню дерев стоять рундуки. І плентаються сюди люди – білі, незнайомі, забуті, як далека Еспанія, як троглодитний вік, коли люди ловили за хвіст леопарда й тут же роздирали його надвоє, щоб їсти. І починає ще ранок битий шлях, а за ним плентаються фургони селянської городини.

– Маріє! Я безумно люблю город! Я люблю робітничі квартали й квартали єврейської голоти, коли дивишся відтіля на костьол, коли на костьолі в діадемі ночі горить казковим вогнем циферблат. Тоді я похиляюся на телеграфний стовп і думаю, що я ніколи не розкажу, що робиться в моїй душі, які виникають образи, як, як [повтор у рукопису. – Т.Ш.] потоки, як жемчуг, протікають біля мого

¹ Полтава Леонід (справжнє прізвище Пархомович) (1921 – 1990) – український поет, прозаїк, драматург, редактор, публіцист. Його віршований доробок прикметний політичною тенденційністю.

романтичного серця: жемч[у]ж хрумтить і японські ліхтарики (коли гоголівський ярмарок) біля прозора фантастичних ліденців (коники), що я їх уже ніколи, ніколи не побачу на базарі. Тоді я наливаю себе вишневим соком моєї неможливої муки й молюся, щоб “боженька” зробив мене генієм: щоб розказати, як хрумтить жемчу́г біля японських ліхтариків: будинок, на розі, №: горить. Я безумно люблю город”.

Арабески. Т.І ст. 309-311.

М.Хв. Твори. Том I ДВУ 1927.

“Вчора в “Седі” безумствувала Ужвій, і “Березіль” давав ілюзію екзотичної зливи. А сьогодні над Харковом зупинились табуни південних хмар і йде справжній тропічний дощ – густий, запашний і надзвичайно теплий. Горожани зовсім збожеволіли з такої несподіванки й висипали на вулиці: про тропік Козерога вони знали тільки з географії, а тут трапилось чудо і тропік Козерога завітав на Лопань. Натовпи суєтяться, ловлять язиками солодкі краплі тихої тропічної зливи й ніяк не думають ховатись під навісами домиків.

– Чудесно, – говорю я й булькаю в теплі калюжі”. “Вступна новеля”

М.Хв. Твори. Том I, ст. 5 ДВУ 1927

1) [Так у рукопису. – Т. Ш.] “Чудово: смердюче, промислове місто велике, але не величне – забуло слобожанське народження, забуло слобожанські полки, не утворило американської казки: не йшли будинки в хмари – чудово, воно ховає сьогодні в своїх завулках криваві легенди на сотні віків.

Зійшов на тротуар. Пробігли трамваї з задумливим світлом: на фоні вечорового повітря електричні лампочки тьмянорожеві. Не хотілось знати, що трамваї біжать на край міста, що трамваї повертаються, що нема далі трамваїв, що далі важкі дороги й кістки замучених коней. А проте чудові легенди революції теж виростають тут.

Наприклад: на цій вулиці, на цім місці – тут тепер міщани проходять, привозять свині з околиці – гурток матросів умирав в нерівній боротьбі з ворогами, умирили на автомобілі, коли барикади посувались на північ – інсургенти йшли на північ, а в проваллі раптово заціла Венера”. “Редактор Карк”.

Підготовка й коментарі Тетяни Шестопалової та Олександра Брайка
(Продовження в наступному номері)

Отримано 24 серпня 2012 р.

м. Луганськ

Поетія із-за ґрат: Антологія / Упор. О. Голуб; передм. Л. Тарнашинської. – К.: Смолоскип, 2012. – 872 с.

В антології зібрано поезії, створені у другій половині ХХ ст. українцями-страдниками, які зазнали переслідувань радянської влади та перебували в ув'язненні.

Провідна тема видання – незламна внутрішня свобода, з якою ці мужні люди навіть за ґратами зоставалися вільними, незрівнянно вищими та сильнішими від системи, що їх полонила. Творчість допомагала їм вижити в нелюдських умовах, і вони вимушено продовжили традицію тюремної поезії, що в українській культурі нараховує не одну сотню літ.

Антологія зацікавить студентів, викладачів та всіх, кому небайдужі щирі, вистраждані слова тих, хто за вірність Україні, товаришам і народові наважився віддати роки свого життя.

Наші
презентації